

HABEŞİSTANIN TUZ YOLU

GEORG GERSTER

Eski zamanların kervan yolu üzerinden geçerek yüksek yaylalardan derin Danakil vadisinin tuz çöllerine inen bir insan bu seyahatten dönüşünde artık aynı insan değildir. Yüklerini ağızları köpüre köpüre dik yokuşlardan yukarı taşıyan develerle, yorgunluktan ölecek kadar bitmiş, nefesi tıkanan katırlarla eşeklerin arasında geçirdiği altı gün hiç olmazsa onun tuza karşı olan davranışında büyük değişiklikler meydana getirecektir.

Seyahat Makale'den, Danakil vadisinden gelen kervanların toplandığı ana başlangıç istasyonundan başlar ve buz gibi rüzgârların süpürdüğü yaylalardan geçer. Sonra yaban zeytin ağaçlarının büyüdüğü ormanların ortasından, ardiç ve süt-leğengillerin yanından, garip yapraklı fundalıkların içinden, Mimoszalarla şemsiye şeklindeki akasyaların ülkesinden üç bin metre aşağıya büküle büküle giden kanyonlardan susuz vadinin derinliklerine iner. Sonunda deniz düzeyinden 120 metre aşağıdaki fosil gölünün kabuklarına varılır. Soluk renkli iskeletler çölün içinden geçenlere kılavuzluk ederler, tuz ayakların altında çıtırdar, tuzlu ter gözleri yakar.

Danakil vadisi son yıllarda bilimsel bir ün kazanmıştır. Belçikalı yanardağ uzmanı Haroun Tazieff'in incelemeleri kıtaların birbirinden uzaklaşması konusunda onu tartışmaların odak noktası yapmıştı. Burada aslında okyanusların dibinde ceyhan eden ve devamlı surette dünya kabuğunun yenilenmesine sebep olan ve kıtaları dev toprak parçaları gibi hareket ettiren bu süreci araştırmacılar ayakları islanmadan etüt edebiliyorlardı. Birleşmiş Milletler tarafından teşvik edilen incelemeler son zamanlarda Danakil çölünü elde edilebilecek arz ısısının bir potansiyeli olarak belgelemiştir ki bu sayede bütün Afrikanın elektrik ihtiyacı tamamiyle karşılanabilecekti.

Danakil'de sarı renkte damarlar gibi ıssızlıkta göze çarpan kükürtlü kaynak suları, ölü kraterlerde yeşil kenarlı sıcak kaynak gölleri vardı. Ayrıca içlerinde ateş saçan aktif yanardağlar, lav tarlaları ve kumdan denizler. Buhar ve su fışkıran

gayzerler. Saf tuzdan oluşan 200 kilometrelik arazi, bazan hep aynı şekilde ve renktedirler, sonra birdenbire renk ve şekilleri hayret verici bir karışım halini alırlar.

Sıcakın her şeyi kuruttuğu bu cehennemde «kıtaların birbirinden uzaklaşması», «Geotermik Kombinât»lar gibi bilimsel konular günlük konuşulan şeylerden değildir. Herkes orada nasıl yaşayabileceğinden ve oradan nasıl kaçabileceğinden söz eder. Danakil çölü her halde dünyanın sıcaklık kutbudur. Altmış yıllarında bu alçak vadinin muazzam potas rezervleri hakkında bir rapor veren Amerikalı geotologlar yazın gölgede termometredeki civa sütununun 60°'ye kadar çıktığını görmüşlerdir. Fakat hiç olmazsa kilometrelerce derin ve birçok yüz milyona ton tutan tuz yataklarının nasıl meydana geldiği bu rekor kırıcı yabaniğin içinde kendiliğinden cevaplanmaktadır. Kızıldenizin bir kolu açık denizden buraya gelmiş, güneş bütün hırsıyla onu emmiştir. Vadinin en alçak yerinde devamlı surette duran bir su yüzeyi vardır; yaylaya yağan Monsun yağmurlarıyla uyum halinde bu da titreşir durur.

Masawa ve Assab'da memleket içi tüke-ticilerle Japonlara deniz tuzu sağlayan tuzlalar Danakil tuzunun yerini alamazlar. İki bin yıldanberi Habeşistan hükümdarları bu tuzu kendi servetlerinden sayarlar. Yerli gezici tüccarlar güney ve batı kabileleri arasında tuza karşılık altın, köleler ve fildişi değiş tokuş ederler; tuz «Aksmus»da Roma, Mısır, Suriye, Arabistan ve Hindistan'da yapılan ticarete esas ihracat maddesini oluşturur. Habeşistanı 1520 yılında tanıyan Portekizli katolik pa-

Solda : Suyun buharlaşmasıyla meydana gelen altı köşeler tuz yüzeyinin şeklini ortaya çıkarır.

Yukarıda : İşçiler uzun sopalarıyla tuz kabuğundan büyük parçalar koparırlar.

Sağda Yukarıda : Balta şeklindeki aletleriyle işçiler tuz kabuklarını briket haline sokarlar.

Sağda Aşağıda : Pazarda bu tuz briketleri altın kadar kıymetlidir ve para yerine geçerler.

paz yardımcısı Francisso Alvares tuz için «Bütün Habeşistanın en iyi malı» deyimini kullanmıştı. Danakil tuzu hâlâ eskisi gibi Habeşistanın ıssız pazarlarında altın kadar, hatta paradan daha fazla değerlidir. Danakil'den gelen tuz briketleri ve düz gün kesilmiş uarçaları Kuzey Afrikadaki Habeşistan sınırlarında değeri hiç bir zaman düşmeyen ve dalgalanmayan bir para sayılır.

Yılda Danakilden memleketin yüksek kısmına 17.000 ton yemek tuzu taşınır, bunun için 20.000'den fazla yük hayvanı kullanılır. Yalnız Temmuz ve Ağustos aylarında bu kervanların sayısı çok azalır. Vadinin en derin yerinde denizin genişlemesi yüzünden toplanan su büyür ve tuzların çıkarıldığı yeri bir süre için su altında bırakır. Ya da sıcaklık yerli Danakil işçileri için bile dayanılmaz bir hal alır. Bundan başka tropikal yağmurlar kervan

ları dar yamaçlardan geçerken su baskını altında bırakabilir.

Bu yol üzerindeki tuz ticareti binlerce yıllıktır. Fakat yüz yıllar onun yanından hiç bir iz bırakmadan geçmemiştir. «Mennelik»in memleketine zorladığı Pax Aethiopia = Habeşistan Barışı, kervanların geçtiği yaylalarla, tuzun çıkarıldığı ve briket haline sokulduğu Danakil arasındaki ilişkileri yeniden düzenledi. Bugün iki taraf için de asayiş sağlanmıştır, ve kervanlar yol üzerinde karşılımlarına çıkacak eşkiyalardan artık korkmazlar.

Hemen hemen beş yüz Afar (Danakil-ler hür anlamında kendilerine bu adı verirler) kurumuş gölün üzerindeki tuzdan kulübelerde yaşarlar. Tuz çıkartıcılarından bir grup, tacirler, kervan reisleri arasında kendilerine müşteri ararlar. Tuz gölünde tuz briketleri altmışlık kümeler halinde toplanır, ister kalın ister ince briketlerden oluşsun, her küme 3 Habeş dolarına satılır (İnce briketler küçük ölçülerde tuz alış veriş yapan pazarlara gider, bunlar boylamasına dört veya daha fazla parça halinde testere ile kesilir). Bundan başka tuz satın alan alıcı tuz işçilerine adam başına günde birer somun ekmeğe ve birer keçi tulumu su vermek zorundadır.

Danakil'de 3 Habeş doları ve birkaç

toprak ürünü ile satın alınan kalın briketlerden bir küme Makale'nin tuz pazarında yirmi, otuz katına müşteri bulur. Nüfus başına gelirin yılda 1500 TL. civarında olduğu bir memlekette tuz nakliyatı ve tuz satışı oldukça kazanç getirici bir iş sayılır. Fakat bir yabancı iktisadi faktörlerin ve bağımsızlığın ne kadar derinliğine girerse, tahmin ettiği o müthiş kazançlar da o kadar küçülür. Tuz vergisinin dışında daha başka yan masraflar hesabı kabartırlar: Hayvan ve sürücülerin besini, keçi tulumlarının kirası, yükün sıkıca bağlanması için lüzumlu iplerin satın alınması. Bunlara ilâve olarak yatırım masrafları gelir. Seyahat bir hafta sürer, fakat yeni bir geziye çıkmak için yük hayvanlarının tam bir ay dinlenmesi gerekir. Çok kez sürücü buna rağmen ücreti ve siparişi için pazarlık eder, kendi takımındaki hayvan

başına bir buçuk dolar ve ayrıca yiyecek ve kalacak yer masrafları ister, eğer kendisi teşebbüsün sahibi ise, nadiren sürdürdüğü hayvanların da sahibidir. Kendi hayvanlarına ilâveten kiraladığı her hayvan için yükün yarısını borçlanmak zorundadır.

Danakil'deki tuz yataklarına giden şimdilik özel bir şose yoktur. Makale prensi, Togra eyaletinin genel valisi kervanlara yollarını hafifletmeyi tercih etmiştir. Büyük bir meyille yolun aşağıya doğru indiği yerlerde bir zikzak yol yaptırarak tuz nakliyatını epey kolaylaştırmış oldu. Eskiden aşağıdan yukarı gelen trafikle karşılaşılacak bu noktalarda tehlikeli yığılmalar meydana geliyordu. Hayvanlar kayıyor, tuz briketlerini kayalara veya birbirlerine çarparak kırıyorlardı. Yakın bir zamandan beri gidış geliş rahat bir hal almıştır.

Kosmos'tan

Dört şey geri gelmez : söylenen söz, atılan ok, geçen zaman ve kaçırılan fırsat.

ÖMER İBNİ EL HATTAB

İnsanların bu dünyada yapabildikleri en önemli, en güzel ve en değerli şeylere biz kitap deriz.

CARLGLE

DÜŞÜNCE KUTUSU :

Satranç Problemleri No : 6

Çözüm No : 5

1. AF4

a) 1 e3 +
2 Ad5 +, Ma +

b) 1 F x A
2 K x F Mat

c) 1 Ş x A
2 Fe6 + Mat

d) 1 A x A
2 Fh5 + Mat

